

Дівчинка, яка ступила на хліб

Ви, звичайно, чули про дівчинку, яка наступила на хліб, аби не забруднити черевичків, і чули також, як погано їй потім довелося. Про це й написано, й надруковано.

Вона була бідна, але горда й пихата дівчинка. У ній, як кажуть, були лихі задатки. Крихіткою вона любила ловити мух і обривати їм крильця; їй подобалося, що мухи з літаючих комах перетворювалися на повзучих. Ловила вона також травневих і гнојових жуків, насаджувала їх на шпильки й підставляла їм під ніжки зелений листок або клаптик паперу. Бідна комаха чіплялася ніжками за папір, крутилася й вигиналася, намагаючись звільнитися від шпильки, а Інге сміялася:

— Травневий жук читає! Он як перегортає сторінку!

З роками вона ставала скоріше гіршою, ніж кращою; на своє нещастя, вона була прегарненька, і хоч їй діставалися потиличники, та все не такі, які слід було б.

— Міцний потрібен потиличник для цієї голови! — казала її рідна мати. — Дитиною ти часто топтала мій фартух, боюся, що, вироставши, розтопчеш мені серце!

Так воно й сталося.

Інге вступила в служіння до знатних панів, у поміщицький дім. Пани поводитися з нею, як із рідною дочкою, і в нових убраннях Інге, здавалося, ще погарнішала, зате й пиха її все зростала й зростала.

Цілий рік прожила вона у господарів, і ось вони сказали їй:

— Ти б відвідала своїх старих, Інге!

Інге вирушила, але лише для того, щоб показатися рідним у всьому своєму парадному вбранні. Вона вже дійшла до околиці рідного села, та раптом побачила, що біля ставка стоять і базікають дівчата й хлопці, а неподалік на камені спочиває її мати з оберемком хмизу, зібраного в лісі. Інге — марш назад: їй стало соромно, що в неї, такої охайної панночки, така обірвана мати, яка до того ж сама тягає з лісу хмиз. Інге навіть не пошкодувала, що не побачилася з батьками, їй було лише досадно.

Минуло ще пів року.

— Треба тобі відвідати своїх старих, Інге! — знову сказала їй пані. — Ось тобі білий хліб, занеси його їм. То-то вони зрадіють тобі!

Інге вдягла найкращу сукню, обула нові черевички, підняла спідничку й обережно пішла дорогою, намагаючись не забруднити черевичків, — ну, за це й докоряти їй нема за що. Але ось стежка звернула на болотистий ґрунт; доводилося пройти через калюжу. Не довго думаючи, Інге кинула в калюжу свій хліб, аби наступити на нього й перейти калюжу, не замочивши ніг. Та ледве вона ступила на хліб однією ногою, а другу підняла, збираючись ступити на сухе місце, хліб почав поринати з нею все глибше й глибше в землю — тільки чорні бульки пішли по калюжі!

Ось яка історія!

Куди ж потрапила Інге? До болотяниці в пивоварню. Болотяниця доводиться тіткою лісовикам і лісовим дівам; ці-то всім відомі: про них і в книгах написано, й пісні складено, й на картинах їх зображували не раз, про болотяницю ж відомо дуже мало; лише коли влітку над луками підіймається туман, люди кажуть, що «болотяниця пиво варить!» Отож, саме до неї в пивоварню й провалилася Інге, а тут довго не витримаєш! Клоака — світла, розкішна кімната в порівнянні з пивоварнею болотяниці! Від кожного чана тхне так, що людину нудить, а таких чанів тут видимо-невидимо, і стоять вони щільно-щільно один біля одного; якщо ж між деякими й знайдеться де щілинка, то тут зараз наткнешся на згорблених у клубок мокрих жаб і жирних пуголовків. Так, от куди потрапила Інге! Опинившись серед цього холодного, липкого, огидного живого місива, Інге затремтіла й відчула, що її тіло починає костеніти. Хліб міцно прилип до її ніг і тягнув її за собою, як бурштинова кулька соломинку.

Болотяниця була вдома; пивоварню відвідали цього дня гості: чорт і його прабабуся, отруйна старенька. Вона ніколи не буває без діла, навіть у гості бере з собою якусь роботу: або шие зі шкіри черевика, вдягнувши які людина стає непосидюю, або вишиває плітки, або, нарешті, в'яже необдумані слова, що зриваються в людей з язика, — все на шкоду й на погібель людям! Так, чортова прабабуся — майстриня шити, вишивати й в'язати!

Вона побачила Інге, поправила окуляри, подивилася на неї ще раз і сказала:

«Та вона з задатками! Я попрошу вас поступитися нею мені на пам'ять про сьогоднішній візит! З неї вийде чудова статуя для передпокою мого правнука!»

Болотяниця поступилася їй Інге, і дівчинка потрапила в пекло — люди з задатками можуть потрапити туди й не прямим шляхом, а обхідним!

Передпокої займала безмежний простір; поглянути вперед — голова запаморочиться, озирнутися назад — те саме. Вся передпокої була запруднена знесиленими грішниками, які чекали, що ось-ось двері милосердя відчиняться. Довгенько доводилося їм чекати! Величезні, жирні, перевальцюваті з боку на бік павуки оплели їхні ноги тисячолітньою павутиною; вона стискала їх, наче кліщами, скувала міцніше мідних кайданів. Окрім того, душі грішників терзалися вічною мукивою тривоги. Скупий, наприклад, терзався тим, що залишив ключ у замку своєї скриньки з грошима, інші... та й кінця не буде, якщо візьмемося перелічувати терзання й муки всіх грішників!

Інге довелося зазнати всього жаху становища статуї; ноги її були ніби привинчені до хліба.

«От і будь охайною! Мені не хотілося забруднити черевичків, і ось до чого я дійшла! — говорила вона сама собі. — Он як витріщаються на мене!» Справді, всі грішники дивилися на неї; лихі пристрасті так і сяяли в їхніх очах, що говорили без слів; жах брав при одному погляді на них!

«Ну, на мене-то приємно й подивитися! — думала Інге. — Я й сама гарненька й одягнена ошатно!» І вона повела очима на себе — шия в неї не поверталася. Ах, як вона випачкалася в пивоварні болотяниці! Про це вона й не подумала! Сукня її вся суцільно була вкрита слизом, вуж учепився їй у волосся й ляпав її по шиї, а з кожної складки сукні визирали жаби, що гавкали, наче жирні охриплі мопси. Страсть, як було неприємно! «Ну, та й інші-то тут виглядають не краще за мене!» — тішила себе Інге.

Гірше за все було відчуття страшного голоду. Невже їй не можна нагнутися й відламати шматочок хліба, на якому вона стоїть? Ні, спина не згиналася, руки й ноги не рухалися, вона вся ніби скам'яніла й могла лише водити очима в усі боки, навколо, навіть викручувати їх з орбіт і дивитися назад. Фу, як це виходило гидко! І на додачу до всього цього з'явилися мухи й почали повзати по її очах туди й сюди; вона моргала очима, та мухи не відлітали — крила в них були обскубані, і вони могли лише повзати. От була мука! А тут ще цей голод! Зрештою Інге стало здаватися, що нутрощі її пожерли самих себе, і всередині в неї стало пусто, страшенно пусто!

— Ну, якщо це триватиме довго, я не витримаю! — сказала Інге, але витримати їй довелося: зміни не наставало.

Раптом їй на голову капнула гаряча сльоза, скотилася по обличчі на груди, а потім на хліб; за нею інша, третя, цілий град сліз. Хто ж міг плакати за Інге?

А хіба в неї не залишилося на землі матері? Гіркі сльози матері, пролиті нею через свою дитину, завжди доходять до неї, але не звільняють її, а лише печуть, збільшуючи її муки. Жахливий, нестерпний голод був, однак, найгіршим! Топтати хліб ногами й не мати змоги відламати від нього хоч шматочок! Їй здавалося, що все всередині її пожерло саме себе, і вона стала тонкою, порожньою очеретиною, що вбирала в себе кожен звук. Вона виразно чула все, що говорили про неї там, угорі, а говорили-то одне погане. Навіть мати її, хоч і гірко, щиро оплакувала її, все-таки повторювала: «Пиха до добра не доводить! Пиха й загубила тебе, Інге! Як ти засмутила мене!»

І мати Інге, й усі там, угорі, вже знали про її гріх, знали, що вона наступила на хліб і провалилася крізь землю. Один пастух бачив усе це з пагорба й розповів іншим.

— Як ти засмутила свою матір, Інге! — повторювала мати. — Та я іншого й не чекала!

«Краще б мені й не родитися на світ! — думала Інге. — Яка користь з того, що мати тепер хникає надо мною!»

Чула вона й слова своїх панів, шановних людей, які поводитися з нею, як з дочкою: «Вона велика грішниця! Вона не шанувала дарів Господніх, попирала їх ногами! Не скоро відчиняться для неї двері милосердя!»

«Виховували

«Якби мене краще, суворіше! — думала Інге. — Виганяли б із мене вади, якби вони в мені сиділи!»

Чула вона й пісню, яку склали про неї люди, пісню про зарозумілу дівчинку, що наступила на хліб, аби не забруднити черевичків. Усі співали її.

«Як подумаю, чого мені лише довелося вислухати й витерпіти за свою провину! — думала Інге. — Нехай би й інші поплатилися за свої! А скільком би довелося! Ох, як я страждаю!»

І душа Інге ставала ще грубішою, жорсткішою за її оболонку.

— У такому товаристві, як тут, кращою не станеш! Та я й не хочу! Бач, витріщаються на мене! — говорила вона й остаточно ожорсточилася й озлобилася на всіх людей. — Зраділи, знайшли тепер, про що галасувати! Ох, як я страждаю!

Чула вона також, як історію її розповідали дітям, і малюки називали її безбожницею.

— Вона така гидка! Нехай тепер помучиться гарненько! — казали діти.

Тільки погане чула про себе Інґе з дитячих уст. Але ось одного разу, терзаючись від голоду й злоби, чує вона знову своє ім'я й свою історію. Її розповідали одній невинній, маленькій дівчинці, і малютка раптом залилася сльозами через зарозумілу, марнославну Інґе.

— І невже вона ніколи не повернеться сюди, нагору? — запитала малютка.

— Ніколи! — відповіли їй.

— А якщо вона попросить пробачення, обіцяє ніколи більше так не робити?

— Та вона зовсім не хоче просити пробачення!

— Ах, як би мені хотілося, щоб вона попросила пробачення! — сказала дівчинка й довго не могла втішитися. — Я б віддала свій ляльковий будиночок, аби тільки їй дозволили повернутися на землю! Бідна, бідна Інґе!

Слова ці дійшли до серця Інґе, і їй стало ніби легше: вперше знайшлася жива душа, яка сказала: «бідна Інґе!» — і не додала ні слова про її гріх. Маленька, невинна дівчинка плакала й просила за неї!.. Якесь дивне почуття охопило душу Інґе; вона б, здається, заплакала сама, та не могла, і це було новим мученням.

На землі роки летіли стрілою, під землею ж усе лишалося по-старому. Інґе чула своє ім'я все рідше й рідше — на землі згадували про неї все менше й менше. Але одного разу долетів до неї зітхання:

«Інґе! Інґе! Як ти засмутила мене! Я завжди це передбачала!» Це вмирала мати Інґе.

Чула вона інколи своє ім'я й з уст старих господарів.

Господиня, щоправда, висловлювалася завжди смиренно: «Може, ми ще побачимось із тобою, Інґе! Ніхто не знає, куди потрапить!»

Але Інґе-то знала, що її шановній пані не потрапити туди, куди потрапила вона.

Повільно, муки повзло час.

І ось Інґе знову почула своє ім'я й побачила, як над нею блиснули дві яскраві зірочки: це закрилися на землі пара лагідних очей. Пройшло вже багато років відтоді, як маленька дівчинка невітішно плакала про «бідну Інґе»: малютка встигла вирости, постаріти й була покликана Господом Богом до Себе. В

останню хвилину, коли в душі спалахують яскравим світлом спогади цілого життя, згадалися вмираючій і її гіркі сльози про Інґе, та так живо, що вона мимоволі вигукнула:

«Господи, може, й я, як Інґе, сама того не відаючи, топтала ногами Твої всеблагі дари, може, й моя душа була заражена зарозумілістю, і лише Твоє милосердя не дало мені впасти нижче, а підтримало мене! Не покинь же мене в останню мою годину!»

І тілесні очі вмираючої закрилися, а духовні розплющилися, і оскільки Інґе була її останньою думкою, то вона й узріла своїм духовним зором те, що було приховано від земного — побачила, як низько впала Інґе. При цьому видовищі благочестива душа залилася сльозами й з'явилася до престолу Царя Небесного, плачучи й молячись за грішну душу так само щиро, як плакала дитиною. Ці ридання й благання відлунням віддалися в порожній оболонці, що містила в собі терзаючуся душу, і душа Інґе була ніби приголомшена цією несподіваною любов'ю до неї на небі. Божий ангел плакав про неї! Чим вона заслужила це? Змучена душа озирнулася на все своє життя, на все зроблене нею й залилася сльозами, яких ніколи не знавала Інґе. Жалість до самої себе наповнила її: їй здавалося, що двері милосердя залишаться для неї зачиненими на віки вічні! І ось, ледве вона з сокрушенням усвідомила це, у підземну прірву проник промінь світла, сильніший за сонячний, який розтоплює снігового боввана, зліпленого на подвір'ї хлопчиками, і швидше, ніж тане на теплих губках дитини сніжинка, розтанула скам'яніла оболонка Інґе. Маленька пташка блискавкою злетіла з глибини на волю. Але, опинившись серед білого світла, вона зжалася від страху й сорому — вона всіх боялася, соромилася й поспішно сховалася в темну тріщину в якійсь напівзруйнованій стіні. Тут вона й сиділа, згорбившись, тремтячи всім тілом, не видаючи ні звуку, — у неї й не було голосу. Довго сиділа вона так, перш ніж наважилася оглянутися й помилуватися величчю Божого світу. Так, величний був Божий світ! Повітря було свіже й м'яке, яскраво сяяв місяць, дерева й кущі пахли; в куточку, де сховалася пташка, було так затишно, а суєнка на ній була така чистенька, ошатна. Яка любов, яка краса були розлиті в Божому світі! І всі думки, що ворушилися в грудях пташки, готові були вилитися в пісню, але пташка не могла співати, як їй ні хотілося цього; не могла вона ні закувати, як зозуля, ні защелкотіти, як соловей! Але Господь чує навіть німу хвалу черв'яка й почув і цю безголосу хвалу, що подумки неслася до неба, як псалом, що звучав у грудях Давида, перш ніж він знайшов для нього слова й мелодію.

Німа хвала пташки росла день у день і лише чекала випадку вилитися в доброму ділі.

Настав Святвечір. Селянин поставив біля паркану жердину й прив'язав до верхівки її необмолочений сніп вівса — нехай і пташки весело відсвяткують свято Різдва Спасителя!

У різдвяний ранок зійшло сонце й освітило сніп; жваво налетіли на частування щебетуні-пташки. З ущелини в стіні теж роздалося: «пі! пі!» Думка вилася в звуці, слабкий писк був справжнім гімном радості: думка готувалася втілитися в доброму ділі, і пташка вилетіла зі свого сховку. На небі знали, що це була за пташка.

Зима стояла сувора, води були сковані товстим льодом, для птахів і лісових звірів настали важкі часи. Маленька пташка літала над дорогою, відшукуючи й знаходячи в сніжних борознах, проведених саньми, зернятка, а біля стоянок для годівлі коней — крихти хліба; але сама вона з'їдала завжди лише одне зернятко, одну крихту, а потім скликала годуватися інших голодних горобчиків. Літала вона й у міста, оглядалася навколо й, побачивши накришені з вікна милосердною рукою шматочки хліба, теж з'їдала лише один, а все решту віддавала іншим.

Протягом зими пташка зібрала й роздала таку кількість хлібних крихт, що всі вони разом важили стільки ж, скільки хліб, на який наступила Інґе, аби не забруднити черевичків. І коли була знайдена й віддана остання крихта, сірі крильця пташки перетворилися на білі й широко розпустилися.

— Он летить морська ластівка! — сказали діти, побачивши білу пташку.

Пташка то пірнала в хвилі, то злітала назустріч сонячним променям — і раптом зникла в цьому саяві. Ніхто не бачив, куди вона поділася.

— Вона полетіла на сонце! — сказали діти.